

Araştırma Makalesi / Research Article

Kasım Tınıstanov'un Eserlerinde Değerler Eğitimi ve Kaleme Aldığı Pedagojik/ Didaktik Metinlere Analitik Bir Bakış*

Erdal Aydoğmuş**
Halit Aşlar***

Öz

Değerler eğitimi toplumsal bütünlüğün sağlanması ve bireylerin insanî ve ahlaki değerlerle yetiştirilmesi noktasında çok kıymetli bir yere sahiptir. Kasım Tınıstanov ilmî, edebî ve kültürel çalışmalarının yanında henüz kurulan Kırgız eğitim sisteminin oluşması ve gelişmesi adına yazdığı eserlerde değerler eğitimine özel önem vermiştir. Çok yönlü kişiliği, Kırgız Türkçesinin edebî dil olması noktasında verdiği çabaları, filoloji alanında yapmış olduğu ilmî çalışmalar ile Kırgız sanat ve bilim dünyasında ön plana çıkan Tınıstanov aynı zamanda Kırgızistan'da doçent ve profesör unvanlarını alan ilk kişidir. Kasım Tınıstanov kaleme aldığı metinlerde Sovyet devleti ve ideolojisiyle ilgili temel bilgiler vermekle birlikte yeni neslin ahlaki, dürüst, vicdan sahibi, çalışkan, dünyayı tanıyan, millî bilince sahip, tarih bilgisi olan, özüne yabancılaşmamış, *Mankurt/Közkaman* olmayacak bireyler olarak yetişmesini de hedeflediği için beslendiği ana kaynak Kırgız kültürü ve Ceditçilik akımı olmuştur. Makalede çok yönlü bir aydın olan Kasım Tınıstanov'un değerler eğitimi anlayışı ve kaleme aldığı pedagojik ve didaktik metinler analitik bir bakış açısıyla irdelenmektedir.

Anahtar Kelimeler

Kasım Tınıstanov, Ceditçilik, Ders Kitapları, Değerler Eğitimi, Kırgız Kültürü.

* Geliş Tarihi: 07 Haziran 2023 – Kabul Tarihi: 27 Eylül 2024

Bu makaleyi şu şekilde kaynak gösterebilirsiniz:

Aydoğmuş, Erdal, ve Halit Aşlar. "Kasım Tınıstanov'un Eserlerinde Değerler Eğitimi ve Kaleme Aldığı Pedagojik/Didaktik Metinlere Analitik Bir Bakış." *bilig*, no. 113, 2025, ss. 127-152, <https://doi.org/10.12995/bilig.7478>.

** Doç. Dr., Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Türkoloji Bölümü – Bişkek/Kırgızistan
ORCID: 0000-0002-7642-7807
erdal.aydogmus@manas.edu.kg

*** Doç. Dr., Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Türkoloji Bölümü – Bişkek/Kırgızistan
ORCID: 0000-0003-3223-5907
halit.aslar@manas.edu.kg

Moral Values Education in the Works of Kasym Tynystanov and an Analytical View of His Pedagogical / Didactic Texts*

Erdal Aydoğmuş**

Halit Aşlar***

Abstract

Moral values education plays a valuable role in ensuring social integrity and raising individuals with built in human and moral values. Kasym Tynystanov has given special importance to the moral values education in his works about formation and development of the newly established Kyrgyz education system, above and beyond his scientific, literary and cultural studies. Moreover, Tynystanov, who came to the forefront in the Kyrgyz art and science world with his versatile personality, and enthusiastic hard work to make Kyrgyz a literary language by means of scientific studies in the field of philology, is the first person to receive the titles associate professor and professor in Kyrgyzstan. Kasym Tynystanov's works were nourished by the Kyrgyz culture and the Jadidism movement, and therefore, provided basic information about the Soviet state and ideology, and furthermore aimed to raise the new generation of individuals who are, honest, conscientious, hardworking, with high moral values and knowledgeable of the world and of history, nationally conscious, and not alienated from their essence, and who will

* Date of Arrival: 07 June 2023 – Date of Acceptance: 27 September 2024

You can refer to this article as follows:

Aydoğmuş, Erdal, and Halit Aşlar. "Kasım Tynystanov'un Eserlerinde Değerler Eğitimi ve Kaleme Aldığı Pedagojik/Didaktik Metinlere Analitik Bir Bakış." *bilig*, no. 113, 2025, pp. 127-152, <https://doi.org/10.12995/bilig.7478>.

** Assoc. Prof. Dr., Kyrgyz-Turkish Manas University, Faculty of Humanities, Department of Turkology – Bishkek/ Kyrgyzstan

ORCID: 0000-0002-7642-7807

erdal.aydogmus@manas.edu.kg

*** Assoc. Prof. Dr., Kyrgyz-Turkish Manas University, Faculty of Humanities, Department of Turkology – Bishkek/ Kyrgyzstan

ORCID: 0000-0003-3223-5907

halit.aslar@manas.edu.kg

not be Mankurts/Kozkaman. In this article, the pedagogical and didactic texts written by Kasım Tynystanov and his versatile intellectual understanding of moral values education, are examined from analytical perspective.

Keywords

Kasım Tynystanov, Jadidism, Textbooks, Moral Values Education, Kyrgyz Culture.

Giriş

Kasım Tınıstanov çağdaş Kırgız edebiyatında şiir, tiyatro ve hikâye türlerinin ilk örneklerini kaleme almış önemli bir edebî şahsiyettir. Tınıstanov'un ilk şiirleri 1920'li yıllarda Taşkent'te Kazak Türkçesiyle yayınlanmakta olan gazetelerde çıkmış, ilk şiir külliyatı ise 1925'te *Kasım İrlarının Cıymağı* (Kasım Şiirlerinin Külliyatı) adıyla Moskova'da basılmıştır. Bu şiirlerin on ikisini Kazak Türkçesi, yirmi birini ise Kırgız Türkçesiyle kaleme almıştır. Bu eser şairin tek şiir kitabıdır. Tınıstanov özellikle Kazak Türkçesiyle kaleme aldığı şiirlerde ezilen ve sömürülen Türkistan halklarının haklarını savunmaya gayret etmiş; özellikle, zengin, yaşlı erkeklerle mal ve para karşılığında evlendirilen genç kızların acılarına ortak olmuş, onların dertlerini kendine dert edinmiştir. Genç kızların özgürlüklerine kavuşmasını ve okumalarını istemiştir. Millî duygularla terennüm ettiği şiirlerde Kazak ve Kırgızlar için Alaş adını kullanmış ve Alaş halkının tarihteki en kötü günlerini Çarlık Rusya döneminde yaşadığını dile getirmiştir. Tınıstanov Alaş halkının, özellikle gençlerin okumaları ve çok çalışmaları gerektiğini ifade etmiştir. Şairin *Alga, Bayçeçekeyye, Isık Kölgö, Bulbulğa, Ala Too, Kış, Toodo Tün, Gülsüz Bulbul Künü Çok, Kışkı Tündö, Cayloo ve Caz* gibi şiirlerinde tabiatın çeşitli görünümleri rengârenk imajlarla kaleme alınmıştır. Şaire göre insan ve tabiat ayrılmaz bir bütündür. İnsan ruhunun sonsuzluğu, yüceliği tabiat ile sıkı bir ilişki içindedir. Kasım Tınıstanov'un millî duygularla terennüm ettiği şiirleri ise şunlardır: *Alaş, Castarga, Bulbulğa, Manas Kümbözü, Kalemge ve Canıl Mirza*. Dramaturg olarak Kasım Tınıstanov 1930'lu yılların başında Kırgız dram tiyatrosuna müdür olarak atanmış ve bu dönemde *Akademiyalık Keçe* başlığı altında üç piyes yazmıştır (Cigitov 91).

Kasım Tınıstanov 1920 ve 1930'lu yıllarda Kırgız eğitim sisteminin oluşması ve gelişmesi noktasında ders kitabı başlığı altında çeşitli eserler kaleme almıştır. Sovyetler Birliğinin ilk yıllarında Kırgız Türklerinde okuma yazma oranı oldukça düşüktür; bazı Kırgız gençler ise Kazak, Özbek ve Tatar Türkçelerinde eğitim veren okullarda veya Rus Tüzem mekteplerinde eğitim almıştır. Kasım Tınıstanov Kazak Türkçesiyle eğitim veren Kazak eğitim enstitüsünde öğrenim görmüş ve 1924 yılında mezun olur olmaz kendisine birinci sınıf öğrencileri için ders kitabı hazırlama görevi verilmiştir (Canıbekov 16). İşenali Arabayev'in *Alippe* (Alfabe) ve Kasım Tınıstanov'un 1924 yılında yazdığı *Okuu Kitebi* (Okuma/Ders Kitabı) Kırgız eğitim

sisteminin ilk ders kitapları olarak kayda geçmiştir. 1924 yılında Orto Aziya Basma Söz Taratuu Mekemesi (Türkistan Basılı Yayın Dağıtım Merkezi) tarafından Taşkent şehrinde basılan kitabın girişinde Tınıstanov şu satırları kaleme almaktadır:

Bu kitabı çocuklara ithafen kaleme aldık. Çocuklar için kitap yazmak çok ustalık ve büyük tecrübe gerektiren bir iş. Çocukların seviyesine uygun şartları oluşturmak gerekiyor. Bu şartların hepsini sağladığımızı söyleyemeyiz. Bunun ilk sebebi bizde ilim gelişmiş değil ve eğitim-öğretim faaliyetlerimiz zayıf. Bu alanda henüz tecrübemiz yok. İkinci olarak bizde daha önce yazılmış edebî metinler yok. Sözlü edebiyatımız çok zengin olsa da ürünler yeterince işlenmemiş, çocuklara uygun hâle getirilmemiş. Şairlerimizin eserleri de henüz derlenmedi ve iyi eserler tespit edilmedi. Üçüncü sebep de bu kitabın alelacele yazılması. Zayıf ve tecrübesiz olduğumuzu dile getirmekle beraber bu kitabı bir ay gibi kısa bir süre içinde yazdık. ‘Çok şey değil, sadece bir şey söyle.’ denildiği gibi bu kitap bilim yapmaktan ziyade zorunluluk hasıl olduğu için kaleme alındı. ‘Hiç yoktan iyidir.’ sözünü hatırlayıp teselli amaçlı mektebimizi açalım istedik. ‘Kervan göç yolunda düzülür.’ denildiği üzere bizler de zamanla kitaplarımızı daha düzgün yazacağız. ‘At bulunana kadar bir binek hayvanıyla idare edelim.’ sözünü hatırlamamız yeterli. (Bektenov 38)

Tınıstanov’un ilk eseri *Okuu Kitebi* (Okuma/Ders Kitabı) Taşkent’te 1924 yılında Arap harfleriyle basılmıştır. Eser birinci sınıf öğrencileri için kaleme alınmıştır. Tınıstanov eserine pedagojik metinler ile başlamıştır (Tınıstanov, *Okuu Kitebi* 1).

Tınıstanov’un *Okuu-Cazuu Bil* (Okuma Yazma Öğren) adlı ikinci eseri 1927 yılında Moskova’da basılmıştır. Devlet tarafından toplumun geniş kitlelerinin bir an önce okuma yazma öğrenmesi amaçlandığından Kasım Tınıstanov Arap harflerini tanıtarak öğrenciye okuma yazma öğretmeyi amaçlamıştır. Eser birinci sınıf öğrencileri için kaleme alınmış olmakla birlikte o dönemde okuma yazma bilmeyen geniş halk kitlelerine hitaben yazılmıştır (Tınıstanov, *Algaçkı Emgekter* 8).

Arap harfleriyle kaleme alınan *Okuu Cazuu Bil* (Okuma Yazma Öğren) adlı ders kitabında okuma yazma bilmenin önemi, Çarlık Rusya döneminde

Kırgızların genel sosyo-ekonomik durumu ve eğitimi, uyuz hastalığına yakalanmamak için yapılması gerekenler, böceklerin çevreye verdiği zararlar, 1916 yılında meydana gelen Ürkün ayaklanması, Kırgızistan'ın güncel yüzölçümü, nüfusu ve hayvancılık durumu, emek kavramı, mevsimler, kooperatif, Lenin'in emekçilere tavsiyeleri ve özdeyişleri, SSCB'de devlet yönetimi, Kırgız kadını, kadın hak ve hürriyeti, Lenin ve Komünist Partisi, Komsomol, Kızıl Asker, Piyoner, Kızıl Asker Eğitimi, resmî bayramlar, ölçü birimleri, 1926 yılı takvimi gibi başlıklar altında dönemin sosyal ve siyasi hayatıyla ilgili bilgiler verilmektedir.

Tınıstanov'un *Bizdin Til* (Bizim Dil) adlı üçüncü eseri 1927 yılında Taşkent'te Arap harfleriyle basılmıştır (Tınıstanov, *Algaçkı Emgekter* 56). İlkokul öğrencileri için hazırlanan eser, ağırlıklı olarak gramer ve dil hususiyetlerinin öğretimi üzerine kaleme alınmıştır. Kitapta mektup yazma kuralları, Ekim bayramı, çeşitli Kırgız destanlarından parçalar, Tınıstanov'un *Kasım İrlarının Cıynagı* (Kasım Şiirleri Külliyyatı) adlı şiir kitabından bazı şiirler ve askerlik ile ilgili çeşitli bilgiler yer almaktadır. Eserde *Canıl Mirza* ve *Semetey* destanlarından parçalar bazı gramer eklerinin öğretimi ve alıştırmalarının uygulanması için kullanılmıştır.

Cañı Ayıl (Yeni Köy) adlı dördüncü eseri 1929 yılında Frunze'de basılmıştır. Arap alfabesinden Latin alfabesine geçtikten sonra Latin harfleriyle basılan ilk kitaplardan biridir. Eser birinci sınıf öğrencileri için okuma ve alfabe kitabı olarak hazırlanmıştır (Tınıstanov, *Algaçkı Emgekter* 114). Bu eserde yer alan metinlerin bir bölümü Tınıstanov'un 1924 yılında Arap harfleriyle yayınlanan *Okuu Kitebi*'nde Arap harfli olarak yer almıştır. Tınıstanov bazı metinleri kısmen değiştirmiştir. Bununla birlikte Tınıstanov ilk defa çağdaşlarının kaleme aldığı modern şiirleri bu eserinde kullanmıştır.

Til Sabagı (Dil Dersi) adlı beşinci eseri (Tınıstanov, *Algaçkı Emgekter* 205) 1932 yılında Taşkent'te ikinci sınıf öğrencileri için *2-Cıldıktar Üçün Kırgız Tilinin İş Kitebi* (2. Sınıflar İçin Kırgız Dili Evrak Kitabı) alt başlığıyla yayınlanmıştır. Eserde, alfabe, hece, ek, kök gibi konular başta olmak üzere ağırlıklı olarak Kırgız dili grameri öğretimi hedeflenmiştir.

Tınıstanov'un ders kitaplarında yer verdiği metinlerin bir kısmı Sovyet ideolojisi doğrultusunda kaleme alınırken, bir kısmı da Ceditçilik fikriyatı bünyesinde ele alınmıştır. Tınıstanov Sovyet öğretileri doğrultusunda

da metinler kaleme almasına rağmen onun Ceditçi fikirlere daha yakın olduğunu vurgulamak gerekir. Türkistan coğrafyasında özellikle 20. yüzyılın başlarında cereyan eden Ceditçilik fikir ve hareketlerinin Kasım Tınıstanov'da karşılık bulmasının sebebini bilim adamının okuduğu okullarda ve aldığı eğitimde aramak gerekir. Tınıstanov'un 1914'e kadar ilk eğitimini aldığı okullar Ceditçilik faaliyetleri kapsamında açılmış okullardır. 1914-1916 yılları arasında ise Rus Tuzem okulunda okumuş ve Rusça öğrenmiştir. 1924 yılında bitirdiği Kazak Eğitim Enstitüsünde Magcan Cumabayev başta olmak üzere önemli Alaş-Ordacı aydınlardan dersler almıştır. Tınıstanov 1924 yılına kadar Alaş-Ordacıların etkisi altında kaldığını bizzat dile getirmektedir (Tınıstanov, "Men Basgan Col" 1933).

Tınıstanov'un millî duruşu ve millî motifler barındıran şiirler ve piyesler kaleme alması, Alaş Orda bünyesinde faaliyetlerde bulunması Sovyet iktidarı tarafından sakıncalı bulunmuş ve Tınıstanov 1938 yılında kurşuna dizilmek suretiyle idam edilmiştir (Canıbekov 29). Kasım Tınıstanov'un eserlerinin yeni baskıları ancak SSCB dağıldıktan sonra yapılabilmektedir. Tınıstanov ile ilgili ilk ilmî konferans 17-18 Ekim 1991 yılında Bişkek şehrinde düzenlenmiştir. A. Bektenov ve A. Erkebayev'in 1991 yılında hazırladıkları *Kasım Tınıstanuulu* adlı eserde Tınıstanov'un ilmî ve edebî kişiliği, şiirleri, *Akademiya Keçeleri* (Akademi Geceleri) adlı tiyatro eseri, çevirileri ve çeşitli tarihlerde kaleme alıp bazı ders kitaplarında yer verdiği hikâyeleri yer almaktadır (Bektenov ve Erkebayev 192).

Kırgız yazı dilinin kurucuları arasında yer alan Tınıstanov Kırgız Türkçesinin edebî dil olmasında ve Latin alfabesine geçişinde önemli rol oynamıştır. 1926 yılında Bakü'de düzenlenen I. Türkoloji Kongresine *Canı Alfavitti Tüzüünün Negizgi Prensipteri* (Yeni Alfabe Oluşturmanın Temel Prensipleri) başlıklı bildiriyle katılmıştır. Bu bildiri, Kırgız dilbilimi bünyesinde yapılmış ilk ilmî çalışma olarak kabul edilmektedir. Aynı zamanda *Kırgız Adabiy Tilinin Canı Dolbooru* (Kırgız Edebi Dili İmla Projesi, 1934), *Kırgız Tilinin Morfoloğiyası* (Kırgız Dili Morfolojisi, 1934), *Kırgız Tilinin Sintaksisi* (Kırgız Dili Sentaksı, 1936) gibi ilmî eserler kaleme alarak Kırgız Türkçesinin gelişimine katkı sağlamıştır (Canıbekov 91).

Değerler Eğitimi ve Kasım Tınıstanov'un Eserlerinde Değerler

Terim olarak “değer” objeleri, insanları, fikirleri, durumları ve hareketleri iyi, kötü, arzu edilen, istenmeyen ve bunun gibi yargılarımızı oluşturan standartlarımızı ve prensiplerimizi ifade eder (Halstead ve Taylor 169). Bireyin hayatında hemen her şey bu değerlere göre algılanır ve yaşamın anlamı bu şekilde renilir (Güven 163-164). Bireyler toplumsal kurallar, gelenekler ve görenekler yoluyla iyi ve kötüyü aynı zamanda doğru ve yanlışı birbirinden ayırmayı ve kendi ahlk ilkeleri doğrultusunda bir ölçü edinmeyi renirler (Beill 14).

Ekşi'ye göre (79) değerler eğitiminin temel iki amacından birini temel değerleri benimsemiş bireylerin yetiştirilmesi teşkil eder. Maslow'a göre (Aktaran Akbaş 29) demokratik toplumlarda eğitim kurumları, sadece bilişsel amaçlara ulaşmak için değil, aynı zamanda insanı insan yapan bütün değerlerin öğrencilere verildiği bir yapı olma anlayışına sahip olmak için de çaba sarf etmelidir. Eğitim için değerlerden arınarak tümüyle teknolojik ihtiyaçları karşılamaya çalışmak ya da yalnızca geleneksel ve alışılagelmiş değerlere tutunmak değerler karmaşasına neden olacaktır. Eğitim en azından iyi bir insan, iyi bir yaşam ve iyi bir toplum oluşturma yolunda gösterilen kısımlı bir çaba olarak görülmelidir.

Tüm kültür ve topluma anlam ve önem veren ltler (Tezcan 14) olarak nitelendirebileceğimiz değerler sosyal denetim mekanizmalarının ve toplumsal bütünlüğün en önemli parçalarından biridir. Değerler bir toplum, bir inanç, bir ideoloji içinde veya insanlar arasında kabul edilmiş, benimsenmiş ve yaşatılmakta olan toplumsal, insani, ideolojik veya ilahi kaynaklı her türlü duyuş, düşünüş, davranış, kural ya da kıymetlerdir (elikkaya 168).

Sovyetler Birliği'nde değerler eğitiminin ağırlıklı olarak ideolojik doğrultuda şekillendiğini bilhassa belirtmek gerekir. SSCB devleti demokratik bir yapıda kurulmadığından insanı insan yapan değerler öğrencilere aktarılmakla birlikte daha çok ideolojik değerler ön planda tutulmuş ve toplum *homo soveticus* (Sovyet insanı) insan modeli çerçevesinde şekillendirilmeye çalışılmıştır. Kasım Tınıstanov, kaleme aldığı metinleri tamamen bu model doğrultusunda şekillendirmemiş olsa da doğal olarak ve mecburen, devletin ideolojik buyrukları doğrultusunda metinler de kaleme almış ve *homo soveticus* insan modelinin oluşmasına katkıda bulunmak zorunda kalmıştır.

Değerler ve değerler eğitimi hassas bir konudur ve sınıflandırılması gerekir. Bu bağlamda değerler üzerinde yapılan birçok sınıflandırma olsa da bu sınıflandırmalar arasında en çok bilinen ve kabul edilenler Nelson, Spranger ve Schwartz'ın sınıflandırmalarıdır (Akbaş 19).

Tınistanov'un metinleri Nelson'un değerler sınıflandırılması çalışmasına göre "Grup Değerleri" ve "Sosyal Değerler" başlığı altında sınıflandırılabilir.

Spranger'in (Yazıcı 502) değerler sınıflandırmasına göre Tınistanov'un metinlerinde yer alan değerler "Bilimsel Değerler" ve "Sosyal Değerler" başlığı altında ele alınabilir.

Schwartz'ın değerler sistemine göre ise Kasım Tınistanov'un metinlerini "Evrenselcilik" yani "Universalizm" (Yazıcı 503) başlığı altında irdelemek gerekir.

Değerler

Aile

Kasım Tınistanov'un *Okuu Kitebi*'nin (Okuma Kitabı) ilk metni *Abıl* başlığını taşımaktadır (Tınistanov, *Okuu Kitebi* 5). Tınistanov, eserinin ilk metninde toplumsal bir değer olarak ailenin önemini vurgular. Abıl, Tınistanov'un ders kitaplarında yer alan pedagojik ve didaktik metinlerin başkahramanıdır. Tınistanov hemen ilk cümlesinde "Bu kitapta Abıl ile ilgili çok söz olacak." diyerek pedagojik metinlerinin kahramanını tanıtır. Metinde Abıl'ın ailesi hakkında bilgi verilir. Tınistanov, bireyin yaşamında çok önemli bir yer tutan beslenme, bakım, sevgi ihtiyacı, duygusal ve psikolojik gelişim, eğitim, kültürel değerleri kazanma, sağlıklı zihinsel gelişimi sürdürme gibi temel ihtiyaçlarını karşıladığı birincil yer ve çevre (Aydın vd. 26) olan ailenin önemine değinerek bireyin ilk hayat deneyimini ve eğitimini ailede aldığını bilhassa vurgular. Tınistanov'a göre aile bir değer ve eğitim merkezidir.

Eğitim

Abılın Mektepke Barganı (Abıl'ın Okula Gidişi) başlıklı ikinci metinde (Tınistanov, *Okuu Kitebi* 5) Abıl on yaşına kadar okulun kapısını bile görmemiş bir çocuktur. Aynı metin Tınistanov'un 1932 yılında kaleme aldığı *Canı Ayıl* (Yeni Köy) adlı ders kitabında da yer alır, ancak o metinde Abıl'ın yedi yaşında okula başladığı belirtilir. Tınistanov bu metinde okula erken gitmenin önemini vurgularken her bireyin okula gidebilmesi ve devletin yurttaşlarına bu imkânı sağlaması gerektiğini belirtir. Tınistanov'a göre

eğitim sadece okuma-yazma öğrenmek değildir. Tınıstanov'a göre eğitim çok boyutlu ve değer odaklı olmalıdır. Toplumun medeniyet seviyesinin yükseltilebilmesi için okula büyük görevler düşmektedir. Tınıstanov'a göre aile de önemli bir eğitim yuvasıdır ve Kırgız kültürü aile aracılığıyla da gelecek nesillere aktarılmalıdır. Ancak profesyonel ve resmî eğitim Sovyet devlet okullarında yürütülmelidir. Tınıstanov Kırgız toplumunun Sovyet eğitim sistemi içerisinde öz kültürünü benimsemiş millî şuuruna sahip bireyler ve iyi bir Sovyet yurttaşı olarak yetişmelerini hedeflemiştir.

Temizlik ve Kişisel Hijyen

Eserdeki üçüncü ve dördüncü metinler uyuz hastalığı ile alakalıdır. *Kantip Kotur Boluştu* (Nasıl Uyuza Yakalandılar) adlı metinde (Tınıstanov, *Okuu Kitebi* 8) Abıl'ın hava soğuk olduğu için uzun bir süre kişisel hijyenine dikkat etmediği, sonrasında da kaşınmaya başlayıp uyuz hastalığına yakalandığı anlatılır. Uyuz hastalığı hakkında bilgisi ve bu hususta bir bilinci olmayan hane halkı da bu hastalığa yakalanır. Sonraki metinde öğretmen Abıl'ın uyuz hastalığını fark eder ve hemen öğrencileri bilinçlendirir. Uyuz hastalığına yakalanan öğrencileri karantinaya aldırır ve hasta öğrencileri doktora gönderir. Doktor Abıl ile kardeşini tedaviye başlar. Öğrenciler iyileşene kadar okula gelmezler. Bundan sonra Abıl ve ailesi bu hastalığa çok dikkat ederler. Bu metin yazarın daha sonraki ders kitaplarında da kullanılmıştır. Tınıstanov metinde bir değer olarak kişisel temizliğin ve sağlıklı olmaya önem vermenin gerekliliğine dikkat çeker. Öğrencilerin kişisel temizliğine dikkat etmesi gerektiğini belirtir.

Kelte (Tifo) adlı metinde (Tınıstanov, *Okuu Kitebi* 9) tifo hastalığının en tehlikeli hastalıklardan biri olduğuna dikkat çekilir. Genellikle tifoyu bit bulaştırdığından kişisel temizliğe çok önem verilmesi gerektiği üzerinde durulur. Tınıstanov, tifo hastalığına karşı çok dikkatli olunması ve hasta olanlara yaklaşılmaması gerektiğini dile getirir. Tınıstanov, öğrencilerin kişisel temizlik konusunda bilinçlendirilmesini amaçlar. Tınıstanov'a göre sağlıklı toplum ancak sağlıklı ve kişisel temizliğine özen gösteren bireylerle kurulur.

Tertip ve Düzen, Sorumluluk, Liderlik

Mektepte Baldar Tartibi (Okulda Öğrencilerin Düzeni) başlıklı metinde (Tınıstanov, *Okuu Kitebi* 9) eğitim hayatı ile ilgili bilgiler verilir. Okulda tertip olmadığından öğrenciler birbirleriyle kavga etmektedir. Sonra çocuklar düzeni

kendilerinin sağlaması gerektiğine kanaat getirip Abıl'ı başkan olarak seğerler. Böylelikle okuldaki düzeni öğrenciler kendi iradeleriyle sağlar. Tınıstanov okulda öğrencilerin birbirleriyle uyumlu olmaları gerektiğine vurgu yapar. Metinde ğrencilere tertipli ve düzenli olma değeri kazandırılmaya çalışılır, öğrencilerin sorumluluk alma düzeylerinin artmasına katkı sağlanır. Abıl karakteri üzerinden öğrencilere liderlik ruhu kazandırılır.

Hırsızlık Kötü Bir Davranıştır

Uuru (Hırsız) adlı metinde (Tınıstanov, *Okuu Kitebi* 10) okulda meydana gelen bir hırsızlık olayı sonrası öğrencilerin komisyon kurarak hırsızı tespit etmesi anlatılır. Hırsızlık yapan Cangıbay pişman olur, bir daha hırsızlık yapmayacağına dair söz verir. Okulda bu olaydan sonra bir daha hırsızlık yaşanmaz. Metinde ğrencilere hırsızlığın kötü bir davranış olduğu fikri aşılanır. Tınıstanov ğrencilerin doğru ve yanlış arasında ahlaki bir değerlendirme yapma becerisi kazanmalarını amaçlar.

Yardıms severlik

Cetim (Yetim) (Tınıstanov, *Okuu Kitebi* 11) adlı metinde Abıl okulun bir köşesinde soğuktan titreyen yetim bir çocuğa sahip çıkar. Abıl ocuğa acır, gözlerinden yaşlar damlar. Onu kendi evine götürüp temizler, giydirir ve yemek yedirir. Hatta ocuğun kendi okuduğu okula alınmasını sağlar. Metnin son paragrafında Tınıstanov gençlere seslenir ve hayatta yetimlerin çok sıkıntı çektiğini, onların eğitim alma imknına sahip olmadıklarını, yetimlere her zaman yardım edilmesi gerektiğini dile getirir. Abıl'ı örnek göstererek zavallı yetim çocukların eğitim almasına katkı sağlanması gerektiğini ifade eden Tınıstanov metinde öğrencilere yardıms severlik değerini aşılamak istemektedir.

Kölelik Kötüdür

Kiçinekey Akılman (Akıllı Ufaklık) adlı metinde (Tınıstanov, *Okuu Kitebi* 12) Abıl ablası Sayra'nın para karşılığı evlendirilmesine karşı çıkar ve babasını ikna eder. Böylece Abıl ablasını istemediği bir hayattan kurtarır. Metin, bir atasözü ile sona erer: *Asıl taştan ıgat, akıl aştan ıgat*. (Mücevher taştan çıkar, akıl gençten çıkar.) Metinde verilmek istenen değer genç kızların para karşılığı evlendirilmesinin doğru bir davranış veya gelenek olmadığıdır. Bu değer aynı zamanda toplumsal uyumu ve huzuru destekler.

Bilimin Önemi ve Gerekliliği

Bilim Tügönbös Baylık (Bilim Tükenmez Zenginlik) adlı metinde (Tınıstanov, *Okuu Kitebi* 21) Tınıstanov gençleri eğitim almaya, ilme ve bilgiye çağırılmaktadır. Metinde, baba kendi mirasını en sevdiği oğluna bırakmıştır. Mirastan pay alamayan diğer çocuk için annesi üzülmüştür. O sırada yoldan geöen biri kadına oğlunu okula göndermesini tavsiye eder. Bunun üzerine çocuk okula gidip yıllarca okur ve sonunda önemli bir bilim ve sanat adamı olur ve zenginleşir. Bu sırada mirasyedi oğul ise babasının mirasını tüketmiştir. Sonunda beş parasız ortada kalır. Tınıstanov bu metni atasözleriyle bitirir: *Enege balanın alalığı çok.* (Anne evlatlarını ayırmaz) ve “*Bilim tügönbös baylık* (Bilim bitmez zenginliktir). Tınıstanov metinde bir değer olarak bilimin önemine ve gerekliliğine vurgu yapar.

Ay Tutulganda (Ay Tutulması) adlı metin (Tınıstanov, *Okuu Kitebi* 92) “Palan künü, palan saatta ay tutulur.” (Falan gün, falan saatte ay tutulacak) cümlesiyle başlar. Buna göre öğretmen ayın tutulacağı anı dakikası dakikasına bildirmektedir. Bu öğretmen köyde dine karşı olan biri olarak bilinir, köylüler öğretmenin verdiği bilgiler doğru çıkmazsa onu cezalandırmaya karar verirler. Birden gök kararır ve ay tutulması öğretmenin söylediği dakikada gerçekleşir. Sonrasında da öğretmen günün ne zaman açacağını söyler ve bu da gerçekleşir. Eski adetlere ve mollaların sözlerine göre ay tutulması kötüye işarettir ve bu sebeple kurban kesilmesi gerekmektedir. Halk bir köy meydanında bir çırpıda kurbanlar keser, mollalar halka abdest aldırıp namaz kıldırır. Öğretmen alana gelir ve ay tutulmasının sebeplerini anlatır. Halk bunu öğğrenince geömişte boş yere kurban kestikleri için üzülmüştür. Mollaların halktan deri toplayabilmek için kurban kestirdiklerini anlarlar. Tınıstanov bu metinde din adamlarını kıyasıya eleştirir. Metinde bilimin ve teknolojinin önemine vurgu yapılır. Doğa olayları geleneksel yöntemlerle değil, bilimsel tespitlerle izah edilmelidir. Tınıstanov öğrencilerin gelenekçi sözlere değil, bilime güvenmeleri gerektiğini vurgular.

Tabiatı Koruma ve Mücadele

Kış Keldi (Kış Geldi) adlı metinde (Tınıstanov, *Okuu Kitebi* 59) kış mevsimi anlatılmaktadır. Kış mevsiminin zorlukları, yaşı insanların karlı buzlu yollarda yürümekte zorlanmaları, doğadaki aç kurtların ulumaları, tabiatın bembeyaz kar ve soğuğa teslim olması anlatılır. Kış mevsimi elbette

öğrencileri de zorlamaktadır. Ancak mektepler iyi ısıtıldığından öğrenciler şikâyetçi değildir. Metinde Tınistanov okul ihtiyaçlarının devlet tarafından karşılandığı mesajı verirken aynı zamanda öğrencilere doğal güçlükler karşısında mücadele etme değeri kazandırmaya çalışmaktadır.

Sabır ve Sebat

Kışın Akırkı Ömürü (Kışın Son Vakti) adlı metinde (Tınistanov, *Okuu Kitebi* 70) kış mevsiminin son günlerinde meydana gelen tabiat olayları edebî sayılabilecek tarzda anlatılmaktadır. Kış son gücüyle palazlanır, sarı kar yağdırır, çok soğuk olur. Otu fazla olmayan hayvan besleyicilerinin bazı hayvanları ölür. Güneş yoğun kar kütlelerini ve hatta sarı karı da eritir. Güneşin sıcak nurları gün be gün doğayı ısıtmaya başlar. Sarı kardan fayda görmeyen kış son çare olarak fırtınayı görevlendirir; toprak donar, hayvanlar zorlanır. Fakat hava fırtınayı tutmaz, dağ başındaki bulutları çabucak kovalar. Kış nihayet güneşe üstün gelemeyeceğini anlar ve hıçkırarak ağlar. Kışın gözyaşı sel olup akar, her yeri su basar. “İşte bahar geldi.” diyerek göçmen kuşlar uçuşurlar. Kış öleceğini iyice anlar. Bahar mevsimine görünmeden bir çukura kapanır. Parlayan bahar yeryüzüne hükmedecektir artık. Metinde Tınistanov kış mevsimini tasvir edip özelliklerini öğrencilere edebî bir dille aktarırken aynı zamanda birtakım zorluklar karşısında öğrencilerin sabrettiklerinde daha güzel günlere erişebilecekleri mesajı verir. Metinde bir değer olarak sabır öğrencilere kazandırılmaya çalışılır.

Cazdın Kelişi (Baharın Gelişi) adlı metinde (Tınistanov, *Okuu Kitebi* 71) öfkeli kış artık uzaklaşmıştır. Metinde bahar mevsimi tasvir edilir, aynı zamanda sabrın sonunun selamet olduğu fikri işlenir. Metinde öğrencilere sabır ve sebat değerleri kazandırılmaya çalışılır.

Emek

Caz Emgek Maalı (Bahar Emek Zamanı) adlı metinde (Tınistanov, *Okuu Kitebi* 72) çiftçilerin ve hayvancılık yapanların bahar mevsiminde başlayan iş yoğunluğu anlatılmaktadır. Doğada yapılmayı bekleyen o kadar iş vardır ki tüm canlılar hareket halindedir. İşler bu denli çok olduğundan bahar mevsimi tam bir emek zamanıdır. Metinde emek değerinin önemine vurgu yapılarak öğrencilere emek değeri kazandırılır.

Cazdın Künü Tiriçilik (Bahar Hareket Zamanı) adlı metinde (Tınistanov, *Okuu Kitebi* 74) yaz mevsiminde hayvanların durumuyla ilgili bilgiler verir.

Metinde emek değerinin önemine vurgu yapılırken dönemin hayvancılık faaliyetleri de öğrencilere öğretilir.

İyi Davranış ve Çalışkanlık

Emne Sebsen, Oşonu Orosun (Ne Ekersen Onu Biçersin) adlı metinde (Tınıstanov, *Okuu Kitebi* 87) zaman bahardır, çiftçilerin işleri artmıştır. Ekinin nasıl ekileceğini bilen ziraat mühendisleri çiftçileri bir yere toplayıp toplantı yaparlar. Ekin ekip biçme yöntemleri hakkında bilgi verirler. Çiftçilerin çoğu mühendislerin anlattığı gibi ekim biçim yaparlar. Canıbay ise mühendislerin sözüne kulak asmaz, kendi bildiğini okur. Güz gelir ekin biçimi yapılır; mühendislerin sözünü dinleyen çiftçilerin ekinleri iyi yetişmiştir. Canıbay tembellik yaptığı ve mühendisleri dinlemediği için mahsulü çok kötü olmuştur. Canıbay böyle bir hata yaptığı için çok üzgün ve pişmandır. Morali bozuk halde tarlasındaki ekinleri biçen Canıbay'a diğer çiftçiler gelip "Ne ekersen onu biçersin." derler. Metindeki bu atasözüyle Tınıstanov öğrencilere bireylerin yaptığı davranışların gelecekte kendisine olumlu veya olumsuz döneceğini ifade eder. İyi davranışlar iyi, kötü davranışlar kötü sonuçlar doğurur.

Kalaa Mektebine (Şehir Okuluna) adlı metinde (Tınıstanov, *Algaçkı Emgekter* 258) şehir ele alınır. Yaz tatillerinde şehirlerden en çok bahseden kişiler kızıl askerler ve tatile gelen işçilerdir. Şehirlerdeki fabrikalarda çeşitli makineler vardır. Köydekiler de şehre gidip o büyük fabrikalarda çalışmak istemektedir. Bir gün Birdik kolhozuna şehirdeki fabrikadan iki kişi gelip okulda iyi okuyan iki öğrenciyi seçip götürürler. Mektepler fabrikalara teknik eleman yetiştirmektedir, iki iyi öğrenci Abıl ve Salıy şehre götürülür. Diğer öğrenciler de tıpkı Abıl ve Salıy gibi fabrikada çalışmak istemektedir. Metinde çalışkanlık değeri yüceltilir ve çalışarak başarıya ulaşılacağı anlatılır.

Dürüstlük

Kalpıçı (Yalancı) başlıklı metinde (Tınıstanov, *Okuu Kitebi* 110) Abıl okulda örnek bir öğrencidir. Okulda Capay adlı çocuk sık sık koyunlara kurtların saldırdığını söyleyerek arkadaşlarına yalan söyler. Bir gün gerçekten kurtlar koyun sürüsüne saldırır. Capay arkadaşlarından yardım ister ama kimse yardıma gitmez. Metin *Bir colu kalpın bilinse, sözgö algısız bolorsun* (Bir kez yalanın anlaşılırsa, sana kimse bir daha güvenmez) atasözüyle bitirilir. Metinde yalan söylemenin kötü bir davranış olduğu vurgulanır. Öğrencilere

dürüstlük değeri kazandırılır. Bununla birlikte söylenen yalanlardan veya yapılan hatalardan sonra bireylerin özür dilemesi gerektiği ifade edilir. Metinde dürüstlük değeriyle birlikte ahlaki bir değer olarak özür dileme ve özür etiği öğretilir.

Kitap Okuma Sevgisi ve Okuma Yazma Becerisi

Közdüü Sokurlar (Gözü Olan Körlere) adlı metinde (Tınistanov, *Algaçkı Emgekter* 26) Tölögön önceleri okuma yazma bilmeyen biridir. Sovyetler Birliği kurulduktan sonra okuma yazma bilmeyen kalmayacak sloganıyla birçok yerde okullar açılır. Tölögön de bu okula yazılıp okuma yazma öğrenir. Bir gün arkadaşları Tölögön'den yardım isterler. Tölögön arkadaşlarına birçok konuda dilekçe yazmalarına yardımcı olur. Tölögön arkadaşlarını okuma yazma öğrenmeye çağırır, “Eğer okuma yazma öğrenmezseniz gözleri olan körlere dönersiniz.” der. Metinde Lenin'in “Oku, oku gene oku.” sözleri yer alır. Tınistanov da Lenin'in bu çağırısına herkesin uyması gerektiğini dile getirir. Metinde bir değer olarak okuma yazma öğrenme ve kitap okuma sevgisi vurgulanır.

Sabat Açkanda (Okuma Yazma Öğrenince) başlıklı metinde (Tınistanov, *Algaçkı Emgekter* 126) kahraman Koyçuman eşi Aysa'ya “Haydi okula gidip okuma yazma öğrenelim” der. Koyçuman ile Aysa Abıl'ın anne ve babasıdır. Aysa artık yaşlandıklarını, okumayı öğrenmeye gerek kalmadığını söylese de Koyçuman öğrenmenin yaşı olmaz diyerek onu okula götürür. Okulda birçok yetişkin okuma yazma öğrenmektedir. Metinde bir değer olarak okuma yazma öğrenmenin ve okuma sevgisinin önemine vurgu yapılır.

Sabatsızdık (Cahillik) adlı metinde (Tınistanov, *Algaçkı Emgekter* 125) kooperatif başlıklı metindeki konular devam ettirilir. Devlet köye bir uzman gönderip kooperatif kurulması için yol gösterir. Koyçuman başkan seçilir. Yönetim kurulu oluşturulur. Fakat kimse ne yapması gerektiğini bilmemektedir. Gelen uzmanın söyledikleri de akıllarından uçup gitmiştir. Kooperatif üyeleri içinde okuma yazma bilenler yoktur. Mamırbay okuma yazma bildiği için temsilci olarak seçilir. Kendisi geçmişte malı mülkü elinden alınan varlıklı insanların akrabası olsa da bunu kimseye söylememektedir. Kooperatif yönetimi tüm işleri Mamırbay'ın yapması için karar alır. Tınistanov bu metinde okuma yazmanın önemine vurgu yapar. Okuma yazma bilmek ve eğitim almak bir değer olarak ele alınır.

Devlet Politikaları

Öktübür Mayramına Dayardık (Ekim Bayramına Hazırlık) başlıklı metinde (Tınistanov, *Algaçkı Emgekter* 141) mekteplerde Sovyet bayramlarını kutlamak için yapılan hazırlık süreci anlatılmaktadır. Ekim Bayramında sadece okullar değil, kooperatifler, muhtarlıklar, Komünist ve Komsomol birlikleri, Çaş Leninçiler gibi kuruluşlar hep birlikte bu bayrama hazırlanırlar. Bu metinde devletin kuruluş felsefesi ve uyguladığı politikalar bir değer olarak sunulur.

Devlete Bağlılık ve Vatan Sevgisi

Mayram Künü (Bayram Günü) adlı metinde (Tınistanov, *Algaçkı Emgekter* 143) 7 Kasım devrim gününün büyük bir coşkuyla kutlandığı anlatılır. Bu metinde geçmiş kötülenerek mevcut rejimin iyiliği ve güzelliği bir değer olarak kazandırılmaya çalışılır. Devlete bağlılık duygusunun pekiştirilmesi amaçlanır.

Uyalamın (Utaniyorum) başlıklı metinde (Tınistanov, *Algaçkı Emgekter* 262) Aytçı, Çümön, Abdılta ve Osmon adlı arkadaşlar kolhozlar hakkında konuşurlar. Sovyetler Birliğinin kurulma aşamasında halkta bir panik oluşur, devlet halkın elinden hayvanlarını almaktadır. Bunun üzerine Osmon kendisine hayvanlarını saklamasını öneren insanların aslında onun iyiliğini düşünen insanlar değil, tam tersine devlet düşmanı olduklarını sonradan anladığını hayıflanarak anlatır. Diğer arkadaşları da devletin bırak hayvanları ellerinden almayı tam tersine gerek tarım ve gerekse hayvancılık işlerinde halka ne isterlerse verdiğini söyler. Osmon emekçi halkın maalesef bazı halk düşmanlarının sözlerine inandığını söyler. Hepsi ortak bir kararla hâlâ kolhoz işlerine olumsuz bakan, devleti yanlış anlayan, zenginlerin sözlerine inananları kolhozlara çekerek onlara gerçekleri göstermek için harekete geçme kararı alırlar. Metinde Sovyetlerin en önemli yapı taşlarından biri olan kolhoz sistemini destekleme, devlete bağlılık ve vatan sevgisi değerleri kazandırılır.

Tedbirli Olma, Öngörülülük

Ak Töş (Ak Döş) adlı metinde (Tınistanov, *Algaçkı Emgekter* 156) başıboş bir köpeğin başına gelenler anlatılır. Ak Töş sıradan bir köpektir, başıboş dolaşmaktadır. Kış gelir ve köpek gidecek yer, yiyecek yemek bulamaz. Arkadaşları da o tembel olduğu için yardım etmek istemezler. Köpek kendi

kendine söz verir, havalar ısındığında gelecek kış için hazırlık yapacaktır. Yaz gelir, ancak köpek başıboş dolaşmaya devam eder. Kış için herhangi bir hazırlık yapmaz, yaz vakti karnı tok sırtı pektir. Kış tekrar gelir, köpek hiçbir hazırlığı olmadığı için gene pişmanlık duyar, akli başına gelir, ancak iş işten geçer. Fakat bir gün soğuktan donarak ölür. Metin “Kıştan sağ salim çıkmak istiyorsan hazırlığına yazın başla.” sözüyle biter. Metinde öğrencilere tedbirli olma ve öngörülülük değerleri ibretlik bu hikâye ile kazandırılmaya çalışılır.

Lenin Sevgisi

Aza Künü (Yas Günü) adlı metin (Tınistanov, *Algaçkı Emgekter* 162) Vladimir İlyiç Lenin’in ölüm yıl dönümüyle ilgilidir. O gün evlere kara bayrak asılır, herkes üzgündür; insanlar hüznü bir şekilde meydanlara akarlar. Sanatçılar üzüntülerini ifade eden sözler söylerler. Tüm halk Lenin’in vasiyetine sahip çıkmaktadır. Lenin’in yolundan sapmayacaklardır. Meydanlarda toplanan insanlar “Yaşasın Lenin’in yolu.” sloganı atarak dağılırlar. Bu metinde devletin kurucusu olarak öğrencilere Lenin’i sevdirmek ve benimsetmek bununla birlikte vatan sevgisi değerleri kazandırılmak istenmektedir. Öğrencilere vatan sevgisi değeri tarihi bir kişilik olarak Lenin üzerinden verilir.

Coldoş Lenin ve Komünist Partiyası (Yoldaş Lenin ve Komünist Parti) adlı metinde (Tınistanov, *Algaçkı Emgekter* 45) Lenin hakkında biyografik bilgiler verilir. Eserde Komsomol, Piyoner, Kızıl Asker ve eğitimi gibi kavramlar açıklanır. Bununla birlikte Lenin’in özdeyişlerine yer verilir. Tınistanov’un bu metinleri farklı kitaplarında da yer almaktadır. Bu metinde Sovyetler Birliği devletine özgü siyasi unsurlar bir değer olarak sunulur.

Geçmiş/Kültürü Unutmama

Tirmooç (Tırmık) adlı metinde (Tınistanov, *Algaçkı Emgekter* 188) çocuğunu uzak şehre okumaya gönderen bir çiftçi ve oğlu anlatılmaktadır. Oğul bir yıl boyunca evine dönememiştir. Bir gün evine gelir, ancak çok değiştiği için evdekiler onu tanımakta zorlanırlar. Sürekli kitap okumaktadır ve bilginler gibi konuşmaktadır. Ev işlerinde çalışmayı hiç istemez. Hatta ahalden tiksindir; üstelik babasının öğrettiği avludaki tüm alet edevatın adını da unutmuştur. Bir gün babası oğlunu yanına alıp ot toplamaya götürür. Çocuk avludaki tırmığı görüp bunun adının ne olduğunu babasına sorar. Bu esnada çocuk tırmığa yanlışlıkla basınca tırmığın sapı çocuğun alnına

sert bir şekilde iner ve “Aa, tırmık.” diye haykırır. Babası “Sana tam da bu lazımdı, bu gidişle benim adım da unutursun sen!” der. Tınıstanov eğitim almanın önemine vurgu yaparken öğrencilerin ailelerini, gelmiş oldukları yeri unutmamaları gerektiği fikrini aşlamak istemektedir.

Yardımlaşma

Algoo (İmece) adlı metinde (Tınıstanov, *Algaçkı Emgekte* 188) çiftçilerin ot kesme/toplama işleri anlatılır. Ot zamanında kesilip toplanmazsa özelliğini yitirebilir. Bunu iyi bilen tüm çiftçiler hummalı bir şekilde çalışırlar. Koyçuman ve eşi Aysa ot toplama işini çabucak bitirir. Köydeki çiftçilerin en zayıfı olan Adil ise işlerini bitiremez. Koyçuman ve Aysa ona yardım ederler. Adil ve eşi de Koyçuman’a arpa hasadı işinde yardım ederler. Tüm köylü birbirine yardım eder. Tınıstanov metinde yardımlaşmanın, imece usulü çalışmanın önemine vurgu yapar. Öğrencilere yardımseverlik değeri kazandırılır.

Kooperatif

Keperetif (Kooperatif) başlığı taşıyan metinde (Tınıstanov, *Algaçkı Emgekte* 124) köyde kooperatifin nasıl kurulduğu anlatılır. Sımsarlar fiyatları yükselttiği için halk alışverişlerde zorlanmaktadır. Köydeki öğretmenin önyak olmasıyla kooperatif kurulur, çünkü öğretmen “Devletten isterseniz, sizi uzman gönderip yol gösterir.” diyerek halka akıl verir. Böylece köydeki fakirler, orta halli çiftçiler, hayvan besleyiciler kooperatife üye olurlar. Metinde bir değer olarak kooperatif sistemi ve kavramı öğrencilere ve halka sunulur.

Sovyet Rejiminin Verdiği Haklar

Öktöbür Özgörüşü (Ekim Değişimi) adlı metinde (Tınıstanov, *Algaçkı Emgekte* 240) Ekim devrimi hakkında bilgiler verilir. Sovyetler kurulmadan önce hayatın zor olduğu dile getirilir. Çar’ın emekçilerin sırtından hazinesini doldurduğu ifade edilir. Bu metinde Sovyet rejiminin insanlara verdiği haklar bir değer olarak sunulur.

Kadın Hak ve Hürriyeti

Ayaldar Teñdigi (Kadın Hak ve Hürriyeti) adlı metin (Tınıstanov, *Algaçkı Emgekte* 44) kadın-erkek eşitliğini ve kadın hak ve hürriyetini konu edinir. Kadınların erkeklerle aynı haklara sahip olması gerektiği ifade edilir.

Sovyetler Birliğinin kurulmasıyla kadınlar seçme ve seçilme hakkına da sahip olmuşlardır. Metinde kadın hak ve hürriyeti bir değer olarak sunulur. Kadınların Sovyetler Birliği devleti kurulunca birçok hak ve hürriyete sahip olduğu söylenir.

Kırgız Ayalı cana Kalın Mal (Kırgız Kadını ve Başlık Parası Olarak Mal) adlı metinde (Tınıstanov, *Algaçkı Emgekter* 43) Kırgız kadını anlatılır. Tınıstanov metinde Kırgız kadınının çalışkan olduğunu, özellikle tarım ve hayvancılık işlerinde kadınların erkeklerden on kat daha fazla çalıştıklarını; *boz üy* (keçeden yapılan çadır ev) kurumunda, keçe, kilim, minder yapımında kadınların çok çalıştıklarını dile getirir. Ancak buna rağmen hukuki açıdan kadınlar erkeklerin sahip olduğu haklara sahip değildir. Sovyetler Birliği kurulduktan sonra ise başlık parası geleneği ve çok eşlilik gibi feodal unsurların ortadan kaldırıldığını dile getirir. Kadınlara verilen haklar bir değer olarak sunulur.

8 Mart adlı metinde (Tınıstanov, *Algaçkı Emgekter* 273) 8 Mart Dünya Kadınlar Günü anlatılır. Metne göre ülkeyi zenginlerin yönettiği yıllarda kadınlar çok ezilmiştir. Günümüzde de zenginlerin yönetici olduğu ülkelerde kadınlar hâlâ birçok sıkıntı çekmektedir. Zenginlerin ülkelerinde kadınlar ağır hayat şartları altında yaşamaktadır ve mal gibi alınıp satılmaktadır. Kadınlar toplumsal işlere ve devlet işlerine katılamazlar. Ancak Sovyet idaresi kurulunca kadınlar hak ettikleri haklara sahip olurlar. Sovyet devleti sayesinde kadınlar toplumsal işlere de devlet işlerine de katılma hakkı kazanmışlardır. Sovyetler Birliğinde kimse kadınların hakkını yiyemez. 8 Mart ise tüm dünyadaki emekçi kadınların günüdür. Bu özel günün amacı kadınların hürriyeti için mücadele etmektir. Geçmişte kızlar başlık parası karşılığında satılırken mevcut rejim kadınlara birçok hak vermiştir. Rejimin kadınlara yönelik özgürlükçü uygulamaları bir değer olarak sunulur.

İşçi-Köylü Dayanışması

Kalaa menen Talaa (Kent ile Köy) adlı metinde (Tınıstanov, *Algaçkı Emgekter* 131) Koyçuman'a bir gün şehirden mektup gelir. Koyçuman, artık okuma yazma bildiği için mektubu okur. Abıl ile annesi Ayşa onu dinlerler. Mektup yazan Koyçuman'ın arkadaşıdır, şehirde yaşamakta ve fabrikada çalışmaktadır. Fabrika çiftçiler için gerekli alet edevatı üretmektedir. Arkadaşın mektuptaki şu cümlesi dikkat çeker: "Şehirdeki işçi ile köydeki

çiftçinin güçlü ilişkisi yoldaki iktidarı savurmaz.” (Tınıstanov, *Algaçkı Emgekter* 132) Metinde Sovyet Devletine ve Sosyalizme has bir değer olarak işçi-köylü ittifakı ve dayanışması ele alınır.

Kasım Tınıstanov'un metinlerinde yer alan değerlerin daha sistematik olarak tespit edilebilmesi ve anlaşılabilmesi için tablo hâlinde gösterilmesi uygun olacaktır.

Tablo 1

Kasım Tınıstanov'un Değerler Tablosu

Değerler	Metin	Kaynak
Aile	Abıl	(Tınıstanov, <i>Okuu Kitebi</i> 5)
Eğitim	Abıldın Mektepke Barganı	(Tınıstanov, <i>Okuu Kitebi</i> 5)
Temizlik, kişisel hijyenin önemi	Kantıp Kotur Boluştu, Kelte	(Tınıstanov, <i>Okuu Kitebi</i> 8), (Tınıstanov, <i>Okuu Kitebi</i> 9)
Tertip ve düzen, sorumluluk, liderlik	Mektepte Baldar Tartibi	(Tınıstanov, <i>Okuu Kitebi</i> 9)
Hırsızlığın kötü bir davranış olduğu	Uuru	(Tınıstanov, <i>Okuu Kitebi</i> 10)
Yardımsverlik, merhamet	Cetim	(Tınıstanov, <i>Okuu Kitebi</i> 11)
Kölelik kötüdür, insanların para karşılığında satılmasının kötü bir davranış olduğu	Kiçinekey Akılman	(Tınıstanov, <i>Okuu Kitebi</i> 12)
Bilimin önemi ve gerekliliği	Bilim Tügönbös Baylık, Ay Tutulganda	(Tınıstanov, <i>Okuu Kitebi</i> 21), (Tınıstanov, <i>Okuu Kitebi</i> 92)
Tabiatı koruma, çevreye saygı, mücadele	Kış Keldi	(Tınıstanov, <i>Okuu Kitebi</i> 59)
Sabır	Kıştın Akırkı Ömürü	(Tınıstanov, <i>Okuu Kitebi</i> 70)
Sabır ve sebat	Cazdın Kelişi	(Tınıstanov, <i>Okuu Kitebi</i> 71)
Emek	Caz Emgek Maalı, Cazdın Künü Tiriçilik	(Tınıstanov, <i>Okuu Kitebi</i> 72), (Tınıstanov, <i>Okuu Kitebi</i> 74)
İyi davranış, çalışkanlık, üretim	Emine Sebsen, Oşonu Orosun, Kalaa Mektebine	(Tınıstanov, <i>Okuu Kitebi</i> 87), (Tınıstanov, <i>Algaçkı Emgekter</i> 258)
Dürüstlük, yalan söylememek, özür dileme etiği	Kalpıçı	(Tınıstanov, <i>Okuu Kitebi</i> 110)

Okuma yazma öğrenme, kitap okuma sevgisi	Közdüü Sokurlar, Sabat Açkanda, Sabatsızdık	(Tınıstanov, <i>Algaçkı Emgekter</i> 26), (Tınıstanov, <i>Algaçkı Emgekter</i> 126), (Tınıstanov, <i>Algaçkı Emgekter</i> 125)
Devlet politikaları	Öktöbür Mayramına Dayardık	(Tınıstanov, <i>Algaçkı Emgekter</i> 141)
Devlete bağlılık, vatan sevgisi	Mayram Künü, Uyalamın	(Tınıstanov, <i>Algaçkı Emgekter</i> 143), (Tınıstanov, <i>Algaçkı Emgekter</i> 262)
Tedbirli olma, öngörülülük	Ak Töş	(Tınıstanov, <i>Algaçkı Emgekter</i> 156)
Lenin sevgisi	Aza Künü, Coldoş Lenin ve Komünist Partiyası	(Tınıstanov, <i>Algaçkı Emgekter</i> 162), (Tınıstanov, <i>Algaçkı Emgekter</i> 45)
Geçmişi/kültürünü unutmama	Tırmooç	(Tınıstanov, <i>Algaçkı Emgekter</i> 188)
Yardımlaşma, imece	Algoo	(Tınıstanov, <i>Algaçkı Emgekter</i> 188)
Kooperatif	Keperetif	(Tınıstanov, <i>Algaçkı Emgekter</i> 124)
Sovyet rejiminin halka verdiği haklar	Öktöbür Özgörüşü	(Tınıstanov, <i>Algaçkı Emgekter</i> 240)
Kadın hak ve hürriyeti	8 Mart, Ayaldar Teñdigi, Kırgız Ayalı cana Kalın Mal	(Tınıstanov, <i>Algaçkı Emgekter</i> 273), (Tınıstanov, <i>Algaçkı Emgekter</i> 44), (Tınıstanov, <i>Algaçkı Emgekter</i> 43)
İşçi-köylü ittifakı/ dayanışması	Kalaa menen Talaa	(Tınıstanov, <i>Algaçkı Emgekter</i> 132)

Tınıstanov'un Pedagojik/Didaktik Metinlerine Analitik Bir Bakış

Kasım Tınıstanov'un eserlerinde sözü edilen değerlerle birlikte eğitim sürecine katkı sunmak, öğrencileri ve halkı bilinçlendirmek amacıyla kaleme alınmış pedagojik/didaktik olarak nitelendirilebilecek metinler yer almaktadır. Bu metinlerde bir değerın kazandırılmasından ziyade gerek öğrencilere ve gerekse geniş halk kitlelerine tabiat, hastalıklar, yakın tarih, eğitim, SSCB'de devletin işleyiş mekanizması, Çarlık Rusya dönemindeki halkın hayatı, ekin ekimi ve hasadı, haşerat, Ürkün ayaklanması, coğrafi

bilgiler, mektup yazma, avcılık, kolhoz ve hayvancılık gibi konu ve başlıklarda öğretici bilgiler verilmek amaçlanmaktadır.

Cılan Cumurtkası (Yılan Yumurtası) (Tınıstanov, *Okuu Kitebi* 76) adlı metinde doğada yumurta arayan bir grup insan yanlışlıkla yılan yumurtası bulur, bu sırada yılan bir çocuğun elini sokar. İnsanlar bundan ders alırlar ve doğada yumurta aramayı bırakırlar. Bu sebeple doğada ne olduğu belirsiz yumurtalar peşine düşmenin sakıncalı olduğuna işaret edilir.

Cayloogo Köçüü (Yaylaya Göç) (Tınıstanov, *Okuu Kitebi* 78) adlı metinde konargöçer hayatın ayrılmaz parçası olan yaylalara göç ediş süreci tüm ayrıntılarıyla anlatılır. Bu anlatım daha çok çocukların gözünden yapılır. Yaylaya göç sırasında çocuklar yorulsa da çok mutludurlar.

Badışa Zamanında Kırgız Eli (Çarlık Döneminde Kırgız Halkı) adlı metinde (Tınıstanov, *Algaçkı Emgekter* 27) Çarlık Rusya döneminde Kırgızların sosyo-kültürel ve ekonomik hayatı ile ilgili kısa bilgiler bulunur.

Badışa Zamanında Agartuu İşteri (Çarlık Döneminde Eğitim İşleri) adlı metinde Çarlık Rusya'nın eğitim politikasıyla ilgili bilgiler bulunur. Çarlık Rusya döneminde halkın cahil bırakıldığı ve bu durumdan Çarlık Rusya yönetiminin sorumlu olduğu ifade edilir.

Emne Üçün Bizden Kotur Cogolboyt (Niçin Uyuz Hastalığından Kurtulamıyoruz) adlı metinde (Tınıstanov, *Algaçkı Emgekter* 28) halkın uyuz hastalığından niçin kurtulamadığı sorgulanır ve bu durum eleştirilir. Tınıstanov'un metinlerinden o yıllarda halk arasında uyuz hastalığının çok yaygın olduğu anlaşılmaktadır.

Kurt-Kumurska Çımın-Cirkey Adamdın Düşmanı (Haşerat İnsanın Düşmanıdır) adlı metinde (Tınıstanov, *Algaçkı Emgekter* 28) böceklerin insanların düşmanı olduğu ve onlara karşı dikkatli olunması gerektiği ifade edilir.

1916-Cıl (Yıl 1916) adlı metinde (Tınıstanov, *Algaçkı Emgekter* 29) 1916 yılında cereyan eden ve birçok Türkistan Türkünün hayatını kaybettiği Ürkün ayaklanması anlatılır. Metinde Çarlık Rusya'nın 18-30 yaş arasındaki kişileri askere almak istediği, zenginler askere alınmazken fakirlerin askere alınması sonucu halkın ayaklandığı bilgisi verilir. Zavallı halkın hem dönemin zenginleri sonra da Çarlık Rusya askerleri tarafından büyük zulüm gördüğü anlatılır.

Azırkı Kırgızistan (Günümüzde Kırgızistan) adlı metinde (Tınıstanov, *Algaçkı Emgektekter* 31) dönemin Kırgızistan'ı hakkında coğrafi ve siyasi olarak genel bilgiler verilir.

Keneş Ökmötü ve Keneş Ökmötünün Çoñ Başkarması (Sovyet Hükümeti ve Sovyet Hükümetinin Yüksek Yönetimi) başlıklı metinlerde (Tınıstanov, *Algaçkı Emgektekter* 42) devlet yönetimi, hükümet ve devletin işleyişi hakkında bilgiler bulunur.

Kozubaydın Katı (Kozubay'ın Mektubu) adlı metin (Tınıstanov, *Algaçkı Emgektekter* 57) bir mektup örneğidir. Metinde mektup yazma kuralları öğretilir.

Çeçek (Çiçek Hastalığı) başlıklı metinde (Tınıstanov, *Algaçkı Emgektekter* 121) çiçek hastalığının çok tehlikeli ve birçok kişinin ölümüne sebep olduğu anlatılır. Gelişmiş ülkelerde bu hastalığa karşı tedavi yöntemlerinin başarıyla uygulandığı ve hastalıktan neredeyse kimsenin ölmediği dile getirilir. Çiçek hastalığından korunmak için mutlaka aşı olunması gerektiği vurgulanır.

Manka (Sakağı) başlıklı metinde (Tınıstanov, *Algaçkı Emgektekter* 127) hayvan hastalıkları ve hayvanlardan insanlara bulaşan hastalıklara karşı dikkatli olunması gerektiği anlatılır.

Küzdün Ömürü (Güzün Ömrü) adlı metinde (Tınıstanov, *Algaçkı Emgektekter* 148) güz mevsiminin gelişi, doğanın değişimi, hayvanların bu değişime tepkileri anlatılmaktadır. Güz mevsiminin insanların hayatına etkileri, Kırgız toplumunda güz mevsiminde yapılan işler anlatılmaktadır.

Bürkütçü (Kartalcı) adlı metinde (Tınıstanov, *Algaçkı Emgektekter* 154) Tınıstanov öğrencilere Kırgızların av ve avcılık geleneği hakkında bilgiler verir. Bürkütçülük, kartal ile avlanma geleneğine verilen addır. Avcılar sabah şafak sökmeden tilki avlamak amacıyla yola çıkarlar. Boş alanda at koşturan avcıların bağırışları, av köpekleri ve kartalları okul avlusunda kar küreyen öğrencilerin dikkatini çeker. İleride bir tilki gören avcılar ellerinde tuttıkları kartalları tilkiyi yakalaması için bırakırlar. Bunun üzerine kartallar tilkinin peşine düşer. Av köpekleri de tilkinin peşindedir. Sarıbay'ın kartalı tilkiye yetişir ve onu avlar. Metinde Tınıstanov bir av sahnesini tasvir eder. Metnin altında öğrencilere yönelik av, diğer av hayvanları ve av geleneğiyle ilgili sorular da bulunmaktadır. Metinde öğrencilere Kırgız avcılık geleneği tüm incelikleriyle öğretilmeye çalışılır.

Traktır (Traktör) adlı metinde (Tınıstanov, *Algaçkı Emgektekter* 172) Koyçumanların kooperatife dönüşen çiftlikleri birden gelişir. Koyçumanlar devletin borç olarak verdiği tüm imkânlardan faydalanır. Şimdi artık sıra traktöre gelmiştir, zira artık kara sabanla toprak sürmek eski bir adettir. Traktör köye geldiğinde ahali yollara çıkıp traktörü bayraklarla karşılar. Traktörü Koyçuman kendisi almaya gitmiştir ve onu karşılayan halk “Yaşasın, traktör; yaşasın!” diye haykırırlar. Hayatlarında ilk defa traktör gören insanlar uzun uzun traktöre bakarlar.

Mal Asıroo (Hayvan Bakıcılığı) adlı metinde (Tınıstanov, *Algaçkı Emgektekter* 242) hayvancılıkta yapılması gerekenler anlatılır.

Bayge (Ödül) adlı metinde (Tınıstanov, *Algaçkı Emgektekter* 260) ekin ekme işleri kapsamında ödüllü bir yarışma düzenleneceği okullara duyurulur. Öğrencilerin haberin kolhozlara duyurulmasında ve yarışmaya hazırlanma noktasında yapılması gerekenler anlatılır.

Sonuç

Kasım Tınıstanov Kırgız dili, edebiyatı ve kültürünün gelişimine birçok ilmi ve kültürel faaliyetiyle katkıda bulunmuş ve Kırgız gençlerinin temel ahlaki ve insani değerlerle yetişmeleri için mücadele etmiştir. Bir Ceditçi olarak Tınıstanov'un kaleme aldığı pedagojik ve didaktik metinlerde aile, eğitim, temizlik, kişisel hijyen, tertip ve düzen, hırsızlığın kötü bir şey olduğu, çevreye saygı, yardımseverlik, genç kızların para karşılığı satılmasının/evlendirilmesinin yanlış olduğu, bilimin önemi ve gerekliliği, mücadele, sabır, sebat, emek, iyi davranış, çalışkanlık, dürüstlük, yalan söylememek, özür dileme etiği, okuma yazmanın önemi, kitap okuma sevgisi, Sovyet devletine has uygulama ve politikalar, Sovyet devletinin halklara verdiği haklar, vatan sevgisi, kooperatif, tedbirli olma, öngörülülük, liderlik, Lenin sevgisi, sorumluluk, geçmişe bağlılık, dostluk, merhamet, yardımlaşma ve yardımseverlik, tabiatı koruma, kadın hak ve hürriyeti ve işçi-köylü dayanışması gibi değerlerin öğrencilere kazandırılmak istendiği görülmektedir.

Tınıstanov, metinlerinde insan kişiliği ve davranışlarını bütüncül bir anlayışla ele almaya çalışmıştır. Eğitimin değer odaklı olmasını istemiş ve bu doğrultuda değerler eğitimi destekleyici metinler kaleme almıştır. Kırgız kültürüne has birçok motifi ve davranış kalıbını da değerler eğitimi ile birlikte öğrencilere kazandırmayı amaçlamıştır. Değerler eğitiminde öğretmenin örnek bir şahsiyet olarak önemini vurgulamış ve öğretmenin toplum

nezdindeki statüsünün yükselmesine katkı sunmuştur. Bununla beraber öğretmenlerin de değerler eğitimi noktasında farkındalık ve yeterliklerinin geliştirilmesi için çalışmalar yürütmüştür. Kaleme aldığı eserlerde tarihi, folklorik ve edebi metinlerin değerler eğitiminde kullanılmasını teşvik etmiş bu konuda önyak olmuştur. Yazdığı metinlerle sadece öğrencilere değil, ailelere de aile yapısının sağlıklı yürütülmesi ve çocuk ve gençlik problemleri konusunda devrin malum şartlarına göre bir çeşit psikolojik danışmanlık ve eğitim desteği sağlamaya çalışmış ve çocukların ihtiyaçlarına duyarlı yetişkinlerin nasıl olması gerektiğiyle ilgili tarifler yapmıştır. Tınıstanov'un değerler barındıran metinleri tüm bu nitelikleriyle birlikte gerek ailede ve gerekse toplumsal seviyede çocukların ne istedikleri ve nasıl eğitilmeleri gerektiğiyle ilgili önemli ipuçları da barındırmaktadır.

Tınıstanov'un eserlerinde bahsi geçen değerlerle birlikte eğitim sürecine katkı sunmak ve toplumu birçok açıdan bilinçlendirmek amacıyla kaleme alınmış pedagojik/didaktik olarak nitelendirilebilecek metinlerde tabiat, çeşitli bulaşıcı hastalıklar, yakın Kırgız tarihi, eğitim anlayışı, SSCB devletinin işleyiş mekanizması, Çarlık Rusya dönemindeki Kırgız yaşantısı, çiftçilik, ekin ekimi ve hasadı, haşerat, 1916 yılında gerçekleşen ve ağır bir trajediyle sonuçlanan Ürkün ayaklanması, Kırgızistan coğrafyasıyla ilgili temel bilgiler, mektup yazma, Kırgız kültürünün ön önemli unsurlarından biri olan avcılık, SSCB döneminde ortaya çıkan kollhoz ve sovhöz sistemi ve hayvancılık ve hayvancılığı geliştirme gayretleri gibi konu ve başlıklarda öğretici bilgilere yer verilmektedir.

Tınıstanov, Çarlık Rusya hâkimiyeti altında Kırgız halkının yaşadığı büyük acılara bizzat şahitlik etmiş ve bu sebeple Sovyet iktidarını *drujba narodov* (halkların kardeşliği) ekseninde vadettiği özgürlüklerden dolayı sevinçle karşılamıştır. Tınıstanov'un millî bir karaktere sahip olması ve bunu eserlerine yansıtması halklara kardeşlik ve özgürlükler vadeden Sovyet iktidarını rahatsız etmiştir. Tınıstanov çağdaşı birçok sanatçının aksine iktidarın buyurduğu doğrultuda değil, büyük oranda, mensubu olduğu Kırgız halkının kültürel açıdan gelişimi için daha faydalı olacağını düşündüğü millî, yenilikçi ve evrensel değerler çerçevesinde eserler üretmiştir. Bu tutumunu sürdürdüğü için de Sovyet rejimi tarafından acımasızca cezalandırılmıştır.

Tınıstanov'un ders kitabı niyetiyle hazırladığı ilmi ve kültürel eserlerde yer alan değerler ve pedagojik/didaktik metinler onun *homo soveticus* insan modeli değil, daha çok millî ve evrensel hümanist değerler ekseninde bir

nesil yetiştirmeyi hedeflediğini göstermektedir. Mümtaz bir şahsiyet olarak Tınistanov'un edebi ve kültürel çalışmaları zengin Türk Dünyası kültür mirası içinde özel bir yere sahiptir.

Katkı Oranı Beyanı

Yazarların çalışmadaki katkı oranları eşittir.

Çıkar Çatışması Beyanı

Çalışma kapsamında yazarın herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Kaynaklar

- Akbaş, Oktay. *Türk Milli Eğitim Sisteminin Duyuşsal Amaçlarının (Değerlerinin) İlköğretim II. Kademedeki Gerçekleşme Derecesinin Değerlendirilmesi*. Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi, 2004.
- Aydın, Mehmet ve diğerleri. *Türkiye Türklerinin Temel Kültürel Değerleri*. KTMÜ Yayınları, 2019.
- Beill, Brigitte. *İyi Çocuk, Zor Çocuk, Doğru Davranışlar Çocuklara Nasıl Kazandırılır?* Çev. C. Yorulmaz. Arkadaş Yayınevi, 2003.
- Bektenov, Ziyaş. *Zamandaşarım Cönündö Eskerüü*. Adabiyat Yayınları, 1996.
- Bektenov, A., ve Abdiganı Erkebayev. *Kasım Tınistan uulu. Adabiy çığarmalar*. Adabiyat Yayınları, 1991.
- Canıbekov, Çabalday. *Kasım Tınistan Uuulu – Madaniy Kuruluş Colbaşçısı*. Biyiktik Yayınları, 2006.
- Cigitov, Salican. *Keçekinin Sabaktarı, Bugünkünün Talaptarı*. Adabiyat Yayınları, 1991.
- Çelikkaya, Hasan. *Fonksiyonel Eğitim Sosyolojisi*. Alfa Yayınları, 1996.
- Ekşi, Halil. “Temel İnsani Değerlerin Kazanılmasında Bir Yaklaşım: Karakter Eğitimi Programları.” *Değerler Eğitimi Dergisi*, vol. I, no. 1, 2003, ss. 79-96.
- Güven, Sami. *Toplumbilim*. Ezgi Kitapevi, 1999.
- Halstead, J. Mark, ve J. Monica Taylor. “Learning and teaching about values: a review of recent research.” *Cambridge Journal of Education*, vol. 30, no. 2, 2000, ss. 169-202.
- Tezcan, Mahmut. *Türklerle İlgili Stereotipler (Kalıp Yargular) ve Türk Değerleri Üzerine Bir Deneme*. Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, 1974.
- Tınistanov, Kasım. *Okuu Kitebi*. Orto Aziya Basma Söz Taratuu Mekemesi Yayınları, 1924.
- Tınistanov, Kasım. “Men Basgan Col, Menin Betim, Menin Çığarmam.” *Kızıl Kırgızstan*, no. 131, 9 Temmuz 1933.
- Tınistanov, Kasım. *Algaçkı Emgekter*. Kırgızstan-Soros fondu, 2001.
- YAZICI, Kubilay. “Değerler Eğitimine Genel Bir Bakış.” *Türklük Bilimi Araştırmaları*, no. 19, 2006, ss. 499-522.